

Brussel: bruisen de stad in 1958

Nederlandse stamboekkoeien werden de sensatie van Expo '58

Precies een halve eeuw geleden was Brussel het centrum van de wereld. Miljoenen bezoekers kwamen naar de wereldtentoonstelling Expo '58, waar de nieuwste snuffjes van techniek en cultuur werden getoond. Maar de koeien bleken uiteindelijk de grootste attractie.

Acht van de tien Belgen namen een halve eeuw geleden, in de zomer van 1958, een kijkje op de Expo '58, één op de vijftien Nederlanders trok de grens over naar Brussel. In totaal waren er meer dan veertig miljoen bezoekers op de eerste wereldtentoonstelling na de Tweede Wereldoorlog.

'Het doel van deze tentoonstelling is een sfeer van samenwerking en vrede te laten ontstaan. De grote machten uit Oost en West, alle volkeren, alle rassen zijn hier prachtig vertegenwoordigd', aldus koning Boudewijn bij de opening op 17 april 1958. Het 'nieuwe humanisme'

ternationale paviljoenen werd het beeld steeds duidelijker gedomineerd door het Atomium, het meer dan honderd meter hoge bouwwerk van negen kolossale bollen die samen de kristalstructuur van ijzer moesten uitbeelden. Maar dan wel 165 miljard maal vergroot, volgens het ontwerp van André Waterkeyn.

Oase van schoonheid

Het thuisland was uiteraard royaal vertegenwoordigd en op een gebied van niet minder dan twee hectare werden de prestaties van de Belgische landbouw getoond.

stroom van lawaai en agitatie'. De minister bracht hulde aan zijn hoge ambtenaar Auguste Parmentier. Die zorgde voor een passend decor met veel ruimte voor bloemen en bomen, terwijl hem ook lof werd toegezwaaid voor de wijze waarop hij de ontwikkeling van de fokkerij had weten uit te beelden. Aan de hand van foto's en grafieken konden de bezoekers zien dat de Belgische boeren niet stil hadden gezeten in de voorgaande decennia. Het was nog maar enkele jaren geleden dat van hogerhand de raszonen waren ingesteld, een serieuze poging om het juiste veeras te houden op de passende grondsoort.

Volautomatisch melken

Drie rundveerassen waren vertegenwoordigd op de hoeve van boer Jan van Hyfte, die zijn eigen bedrijf in Maldegem een half jaar in de steek had gelaten, vooral omdat zijn echtgenote Celine het avontuur direct helemaal zag zitten. Zo

toen de productie van de (onder toezicht van de veeteeltconsulenten) aangekochte koeien tijdens de eerste weken sterk daalde. Het melklokaal bevond zich aan de laan naar het Atomium, zodat er voor het publiek niets verborgen kon worden gehouden. De vrees was voorbarig; in haar boek over de Expo vertelt Annick Lesage dat ze had genoten van het 'volautomatisch melken'. De dorpsgenoten uit Maldegem schoven bij de Van Hyftes aan om een hapje mee te eten en veel bezoekers namen zelfs de mogelijkheid te baat om voor het eerst een beeld van de wielrenners in de Tour de France op televisie te zien.

Graag hadden de Belgische organisatoren ook de landelijke keuringen van de diverse rundveerassen in Brussel georganiseerd, maar dat bleek helaas niet mogelijk. Het bleef bij het zoötechnische congres van de Europese vereniging – de 150 deelnemers werden ontvangen op het Brusselse stadhuis, natuurlijk gingen

ken – het NRS in Den Haag en het FRS in Leeuwarden – waren lang in onderhandeling met het ministerie voor ze besloten een keurcollectie koeien af te vaardigen naar Brussel. Toen het groene licht werd gegeven, bleek het Zuivelbureau niet bereid naast de koeienstal een zuivelstand in te richten. Voorzitter Wiegert de Jong van het NRS maakte zich herhaaldelijk – ook publiekelijk – kwaad over deze gemiste kans. Beatrijs van Liebergen was tijdens de Expo hostess van de Nederlandse inzending. Natuurlijk, het hoofdpaviljoen, een schepping van architect Gerrit Rietveld, bleef ze zich herinneren als een geslaagde poging om het moderne Nederland in beeld te brengen. Maar toch, de klotsende golven langs de dijk – als blijk van de eeuwige strijd tegen het water – bleven hangen in de gedachten van de miljoenen bezoekers. En dan vooral dat geitje op de dijk...

In de koeienstal was plaats voor zes-

een rustig en beminnelijk mens, geknipt om samen met zijn vrouw Minke van der Leij-de Boer leiding te geven aan het team jonge mannen dat de koeien zou verzorgen en melken. Met de hand – het zou een van de sensaties worden in Brussel.

Veeverzorgers met ervaring

Het team veeverzorgers was zorgvuldig gekozen. Twee van hen, Wim Bakker van Texel en Richard Bens uit het Brabantse Mill, waren als het ware oude bekenden. Ze hadden ervaring opgedaan tijdens de E55, drie jaar eerder in Rotterdam, waar ook een forse afdeling voor het stamboekvee was ingericht. Uit Spanbroek kwamen Nico Zuurbier en (halverwege de zomer als vervanger van Bens) Thijs de Groot. In Friesland werden Henk Bootsma uit Nijland en Lammert Hilarides uit Arum geselecteerd. Hilarides (72 inmiddels) bewaart goede herinneringen aan zijn verblijf in de Bel-

De Sovjet-Unie presenteerde zich royaal met de spoetnik als attractie

Bij de Belgische inzending kregen de diverse rundveerassen aandacht

De Friese zwartbonten voor het Atomium, links Folkertje 61, rechts Blitsaerd de Kleine 61

Marijtje 41, meermalen kopkoe in de bedrijfscollectie van Moeijes

Lize 40, een van de beide Bernarddochters uit stal Alberti

Janna 157 halverwege haar 22-jarig bestaan in stal Oosterveld

stond centraal op de tentoonstelling. Vooral de royale inzending van de Sovjet-Unie, met daarin een replica van de spoetnik – die een half jaar eerder ruim twintig dagen rond de aarde cirkelde – vormde een van de grote trekpleisters. Amerika pakte ook flink uit: het toonde er materialen van plastic en polyester en introduceerde diepgevroren etenswaren in Europa. Terwijl er in het Heizelpark werd gewerkt aan de meer dan vijftig in-

De tentoonstelling kwam op een interessant moment voor de Belgische rundveeverbetering. Het was immers precies zestig jaar geleden dat met de oprichting van de veekweekverenigingen de basis was gelegd voor een meer doelgerichte aanpak van de rundveestapel. Toen landbouwminister René Lefebvre de Agro-Expo officieel opende, sprak hij van een 'oase van kalmitte, evenwicht en schoonheid, te midden van de maal-

stonden in 'zijn' stal, te midden van de varkens, het pluimvee en de beroemde reisduif, koerend in haar kooi, koeien van het witblauwe ras van Midden- en Hoog-België, van het rode ras van West-Vlaanderen en van het roodbonte ras van Oost-Vlaanderen. Van Hyfte werd gekenschetst als een 'charmant mens', maar de Belgische organisatoren begonnen een tikje aan zijn capaciteiten als vakman te twijfelen

ze ook even langs de hoeve op de Expo. Evenals de deskundigen kon het wereldpubliek er genieten van het hoogwaardige Belgische vee, maar ook werd er volop van de gelegenheid gebruikgemaakt om zuivelproducten aan de man te brengen.

Drie Nederlandse rassen

Daar lag het grote verschil met de Nederlandse inzending. De beide stamboe-

twintig toppers: acht zwartbonten uit Friesland, een gelijke delegatie uit het NRS-gebied, acht mrij-koeien en twee zwarte blaarkoppen. Een jaar eerder waren tijdens een tentoonstelling in Utrecht de kwaliteiten opgevallen van de bedrijfsboer: Jelmer van der Leij. Jarenlang was hij bedrijfsleider geweest in de Harkezijlstal van Piet Ypey in het Friese Witmarsum. Een veekenner had hij zich getoond, een vakman, maar ook

gische hoofdstad. En zeker aan hun 'baas' Jelmer van der Leij, die het met iedereen prima kon vinden. 'Ik kan me eigenlijk maar één incidentje herinneren', zegt Hilarides. 'Dat was toen Nico Zuurbier bij het melken 's ochtends nog niet present was na een nachtje Brussel. Ja, dat was toen ook al een aparte kerel.' Lammert Hilarides werd pas begin april gevraagd. Kon hij zomaar een half jaar gemist worden op de ouderlijke boerde-

rij? 'Nou, dat kwam eigenlijk goed uit. Onze arbeider zou vertrekken, maar die kon nu nog even blijven. En bovendien hadden we net een melkmachine aangeschaft, zodat er toch tijd vrijkwam.'

Alles was prima geregeld in Brussel, zo blikt Hilarides terug. Na een feilloos georganiseerde tocht, waarbij de koeien naar Roosendaal werden gebracht, waren er toch nog wat problemen bij de grens. De veeverzorger van toen: 'Al snel lagen de koeien na het melken uit te rusten in het stro. Omdat de stal nog niet was geïsoleerd en er een kille wind waaide, waren we bang dat de koeien kou zouden vatten.'

Heinz Verschuijl, die namens het ministerie van Landbouw belast was met de organisatie, zorgde samen met Van der Leij voor een degelijke beschutting. Aan alles leek gedacht in Brussel, maar de afvoer van de mest was slecht geregeld, zo weet Hilarides nog. Twee keer per week kwam een auto voorrijden om de mest in de vroege ochtend weg te brengen.

Noord-Hollandse veelgeefsters

Het NRS koos voor een totale wisseling van de keurcollectie na drie maanden. De eerste groep zwartbonten – rechtstreeks van de grupstal op het eigen bedrijf naar die op de Expo – kwam uit Noord-Holland. Twee vaderdieren waren

en in beide gevallen voerde Marijtje 41 het winnende team aan: een bekende en succesvolle, scherp gelijnde, melktypische verschijning. Al hadden zeven van de acht Noord-Hollandse zwartbonten een Friese vader of grootvader, hun opdruk was duidelijk melktypischer dan die van de Friese koeien. 'Ze gaven dan ook beduidend meer melk, herinner ik me', aldus Lammert Hilarides nu.

De tweede groep NRS-zwartbonten kwam uit het fokgebied Drenthe-Overijssel en het mocht niet verbazen dat de invloed van de Friese fh-vaders nog veel groter was. Ook de koeien toonden wat meer bespiede trekjes. Als vader was de preferente Bernard vertegenwoordigd door twee dochters uit de stal van Jan Derk Alberti te Ruinerwold. Lize 40 was al lang geen onbekende meer: in De Wijk en Ommen won ze vanaf haar prilste jeugd en ook op de NRS-jubileumkeuring van 1954 zegevierde ze in haar rubriek. In 1957 was ze opgesteld in de Utrechtse keurcollectie.

Ook Janna 157 uit de stal van Albert en Martin Oosterveld in Wapserveen mocht al een landelijke beroemdheid heten. Zowel op de keuring 'thuis' als in Ommen was ze nauwelijks te kloppen. De voorname nestor – ze was al negen jaar oud – van de tweede groep in Brussel kwam in 1968 opnieuw in het nieuws toen ze als eerste Drentse koe de barrière

Jelmer van der Leij (1894-1971)

ker uit Gemert de aandacht. Ondanks het feit dat ze al meer dan 50.000 kg melk had gegeven, leek ze allerminst onder de indruk van haar ultralange stalperiode. Was ze in 1957 reservekampioene op de provinciale mrij-keuring in Den Bosch, eind 1958 bleek ze in staat nog volop mee te doen aan de show: 'de krasse en gave Lieske' won een 1b-prijs.

De tweede groep roodbonten kwam uit het oostelijke fokgebied. De deelnemers maakten een even 'verzorgd' en uniform indruk. Onder de koeien waren opnieuw draagsters van beroemde namen, niet zelden gerekruteerd uit succesvolle stallen. Dat gold zonder meer voor Roza 15 en Roza 18 uit de stal van Willem Kippers uit het Twentse Wier-

nifestatie in Utrecht. Norma gaf blijk van een opmerkelijke duurzaamheid, want in 1964 werd ze als dertienjarige op de NRS-jubileumkeuring kampioene van de melkgevende koeien.

Blaarkoppen ook present

Natuurlijk mocht ook een bescheiden vertegenwoordiging van de Groninger blaarkoppen niet ontbreken. Ook verwonderde het niet dat in de beide duo's een koe uit de stal van Derk Diekhuis te Warffum zat. Vier jaar eerder was de collectie van deze stal op de NRS-lustrumkeuring immers niet te kloppen. De beide koeien uit stal Diekhuis die in Brussel present waren, Elly van Asinga in de eerste en Lientje van Asinga in de tweede groep, hadden Reinder van Alma als grootvader van moederskant. Op de jubileumkeuring van het NRS in 1959 wonnen beide koeien een eerste prijs. Het zou hun laatste succes voor stal Diekhuis zijn, want die werd eind 1960 opgeheven: de beide Expogangsters werden verkocht aan blaarkopfokkers in het westen van het land.

Bescheiden stokmaten

De inzending van het Friese stamboek oogstte van diverse zijden veel lof. Het ging dan ook vaak om werkelijke topkoeien, waarvan een deel een jaar eerder al in Utrecht de provinciale kleuren ver-

Sjoerd 1: herkansing aan de oever van de Maas

Bij de ingang van het Nederlandse paviljoen in Brussel stond tijdens de Expomaanden een opvallend beeld: een uit plaatijzer door Kees Timmer geconstrueerde eenogige stier. Na de tentoonstelling deed het gemeentebestuur van Cuijk onder aanvoering van burgemeester Louis Jansen een geslaagde poging het beeld te kopen. Het kreeg een plaats aan de Maas, waar vroeger de befaamde Cuijkse fokveedag werd gehouden. Bij de herplaatsing stelde NRS-hoofdinspecteur Jan Alderkamp voor de stier Sjoerd 1 te noemen, als herinnering aan de stamvader van de beroemde mrij-koeien uit het fokgebied van Cuijk, waar stallen als die van Piet

Goossens en Fest Martens een degelijke basis legden. Het beeld vormde jarenlang ook het 'merk' van ki-vereniging Land van Cuijk.

den – in 1959 als droogstaande koe – tot kampioene werd uitgeroepen. Ook als fokkoe mocht ze er zijn: ze werd de grootmoeder van de meervoudige kampioen Jelsumer Gerard Wouter.

Aan de staart van de eerste Friese groep stond (1,30 meter hoog) de beroemde Blitsaerd de Kleine 61 van Sjoerd Brandsma te Lekkum. Ze was een dochter van Adema 279, die een jaar eerder in de Utrechtse groep zorgde voor een belangrijke inbreng met zijn aantrekkelijke en gulle melkkoeien. De Kleine 61 – die te-

op de Expo '58 toch ook nog een beetje fokkerijgeschiedenis geschreven.

Meest gestelde vragen

Koningin Juliana en minister-president Willem Drees, ze kwamen naar Brussel. Ze werden er ontvangen door de stamboekvertegenwoordigers, hoofdinspecteurs Klaas Stapel en Wiebe de Boer van het NRS, Ab Nubé en Rommert Politiek namens het FRS. Maar ook maakten ze natuurlijk een praatje met stalboer Jelmer van der Leij. Al die andere milje-

Lieske, met haar dertien jaar nog altijd in topvorm in Brussel

Roza 15, vaste waarde in de succesvolle groepen van stal Kippers

Norma, de meest gelauwerde mrij-koe van haar generatie

Blitsaerd de Kleine 61, vooral beroemd als moeder van Keimpe

Jelsumer Grietje 135, de laatste werkelijke vedette uit stal Wassenaar

Blaarkoppen op de Expo: Lies 2 van de gebroeders Visser in Adorp en Elly van Asinga

in de groep van acht met drie dochters vertegenwoordigd: Súdhoekster Wijnand en Frans Adema 7 van Groenhoven, beide preferente grootheden. Vooral de laatste blonk uit door een uitstekende melkvererving. Zijn drie dochters, allemaal uit de stal van Siem Moeijes te Berkhout, waren dan ook pure melkkoeien. Zowel in 1957 als in 1958 werd de bedrijfsgroep van Moeijes op de keuring in Hoorn uitgeroepen tot de beste

re van 100.000 kg melk wist te slechten, bijna twintig jaar oud.

Twee mrij-werelden

Voor de mrij-afvaardiging had het NRS voor de eerste drie maanden een keus gemaakt uit de toppers in de zuidelijke provincies.

Zelfs in het Brusselse milieu trok de tussen al dertienjarige preferente stammoeder Lieske van Cornelis van de Ak-

den. In 1959 waren beide Expokoeien opgesteld in het viertal dat de 1b-prijs won op de NRS-show.

Over bekende stallen gesproken, ook die van Johannes Hietberg in Wijhe was vertegenwoordigd met de meest bekende koe uit de jaren vijftig: Norma, een dochter van de preferente Paul – die trouwens drie dochters in de Brusselse groep had – in 1957 uitgeroepen tot de kampioene van alle mrij-koeien op de nationale ma-

rug uit Brussel op de septemberkeuring in Jelsum prompt kampioene werd – had twee jaar eerder de zoon Blitsaerd Keimpe geleverd. In Friesland vond men hem te iel, maar commissionair Wouter Zwart wist dat men in Noord-Holland zat te springen om dergelijke stieren. Bij ki

Hollands Noorden in Schagerbrug werd Keimpe een ware topper, die naderhand in beide stamboekgebieden in de hoogste graad preferent zou worden. Zo werd

nen anonieme kijkers uit alle delen van de wereld moesten zelf hun weg op het tentoonstellingsterrein trachten te vinden. Of aankloppen bij een van de vele hostesses – met hun keurige pakjes en hun mooie hoedjes – die als meest gestelde vragen kregen: 'Waar zijn de toiletten en waar zijn de koeien?'

Reimer Strikwerda